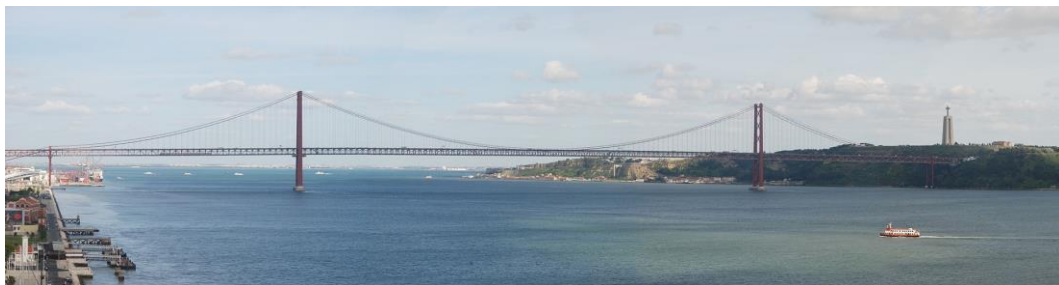

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΜΑΝΙΑΤΗΣ

ΜΝΗΜΕΙΑ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ
ΖΩΝΕΣ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ &
ΣΒΑΛΜΠΑΡΝΤ

ΑΕΝ ΑΣΠΡΟΠΥΡΓΟΥ -
ΣΧΟΛΗ ΠΛΟΙΑΡΧΩΝ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2020

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Στο εξώφυλλο απεικονίζεται η γέφυρα της 25^{ης} Απριλίου, όπως αυτή μετονομάστηκε σε ανάμνηση της Επανάστασης των γαριφάλων, της 25^{ης} Απριλίου 1974, στην Πορτογαλία.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ : Η Ελλάδα ως αρχαιολογική χώρα	3
I. Η αρχαιολογική ζώνη	3
II. Τα μνημεία στην Περιοχή	4
III. Νομικό καθεστώς του αρχιπελάγους Σβάλμπαρντ	5
ΕΠΙΛΟΓΟΣ: Πλουραλισμός εννόμων αγαθών στο Σύνταγμα των Ωκεανών	6
ΕΚΦΩΝΗΣΗ ΑΣΚΗΣΗΣ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	8
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	9
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	14

ΕΙΣΑΓΩΓΗ : Η Ελλάδα ως αρχαιολογική χώρα

Η Ελλάδα θεωρείται μαζί με την Ιταλία και την Αίγυπτο ως « αρχαιολογική χώρα » λόγω της υπεροχής της σε αρχαία μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους. Το 2001 υιοθετήθηκε από την UNESCO η Σύμβαση για την προστασία της ενάλιας πολιτιστικής κληρονομιάς, βασικότερο κίνητρο για την οποία ήταν ο αγώνας για τον αυστηρό περιορισμό του εμπορίου πολιτιστικών αντικειμένων που συχνά προέρχονταν από μη εξουσιοδοτημένες ενάλιες δραστηριότητες¹. Αυτή η σύμβαση που αποσκοπεί στην προστασία των ναυαγίων και των βυθισμένων ερειπίων σε κίνδυνο από καταστροφές δεν οδηγεί σε νομικές μεταβολές των ζωνών της θάλασσας. Από τις 2 Ιανουαρίου 2009, οπότε τέθηκε σε ισχύ, τα κράτη μέλη μπορούν να επωφελούνται από το μοντέλο της διεθνούς συνεργασίας για τους αρχαιολογικούς χώρους που βρίσκονται στο βυθό, πέρα από την αιγιαλίτιδα ζώνη. Αυτό ισχύει για χώρες αρχαιολογικές σαν την Ιταλία, που έχει κυρώσει τη σύμβαση από τις 8/1/2010 και την Αίγυπτο, που το έπραξε καθυστερημένα στις 30/08/2017, όχι και για την Ελλάδα.

I. Η αρχαιολογική ζώνη

Η Ελλάδα είχε την πρωτοβουλία μαζί με το Πράσινο Ακρωτήριο, την Ιταλία, τη Μάλτα, την Πορτογαλία, την Τυνησία και τη Γιουγκοσλαβία, το 1980, να προτείνει στη συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τη σύναψη της σύμβασης του Δικαίου της Θάλασσας (ΣΔΘ), η οποία συνήφθη στο Montego Bay της Τζαμάικα το 1982, να συμπεριληφθεί στη σύμβαση αυτή μία καινοτομία, συνιστάμενη σε μία ζώνη πολιτιστικής κληρονομιάς του παρακτίου Κράτους, για την προστασία των εναλίων μνημείων. Η σύμβαση που προέκυψε απέκτησε ειδικές διατάξεις για τους πόρους της πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως αρμόζει σε ένα «Σύνταγμα των Ωκεανών». Αυτή είναι η ονομασία που χρησιμοποιείται από τη θεωρία, λόγω της ομοιότητας αυτού του κειμένου με το τυπικό Σύνταγμα ενός Κράτους². Το Σύνταγμα των Ωκεανών ενσωμάτωσε την έννομη προστασία των μνημείων, πράγμα που σημαίνει ότι διάφορα έννομα αγαθά έχουν αποτελέσει το βασικό κίνητρο για τη σταδιακή δημιουργία νέων ζωνών στο Δίκαιο της Θάλασσας, όπως η εθνική άμυνα (AZ) και η ανάπτυξη με την αξιοποίηση των φυσικών πόρων (Υφαλοκρηπίδα) και ιδιαίτερα της αλιείας (AOZ). Ακόμη και ο ίδιος ο θεσμός της συνορεύουσας ζώνης συνιστά κάτι που ξεκίνησε ως ζώνη κρατικών ελέγχων για παραδοσιακούς λόγους δημοσίου συμφέροντος κυρίως οικονομικού χαρακτήρα (με βάση την τελωνειακή και φορολογική νομοθεσία). Επομένως, η αρχαιολογική ζώνη αποτελεί έναν ανθρωποκεντρικό εκσυγχρονισμό του Δικαίου της Θάλασσας από την άποψη του οικείου θεσμού (συνορεύουσα ζώνη) αλλά κατ' επέκταση και από την άποψη των ευρύτερων ζωνών. Εξάλλου, οι

¹ Ε. Μουσταίρα, *Συγκριτικό Δίκαιο & Πολιτιστικά Αγαθά*, Νομική Βιβλιοθήκη 2012, σ. 23.

² H. de Pooter, *Une constitution de l'ONU pour les océans*, Le Monde, la vie Hors -série, p. 144.

αρχαιότητες δεν αποτελούν απλώς σημείο τριβής στο πεδίο του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου αλλά ακόμη και μεταξύ των επιστημόνων της αρχαιολογικής κοινότητας, ιδιαίτερα όσον αφορά τα ενάλια μνημεία που αποτελούν ένα σχετικά νέο αντικείμενο ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος.

Η θεωρία έχει την τάση να προσεγγίζει την αρχαιολογική ζώνη ως μάλλον αυτοτελή, έναντι της συνορεύουσας ζώνης. Ειδικότερα, το Σύνταγμα των Ωκεανών υιοθέτησε ως βασική ζώνη αναφοράς μία συνεχόμενη με την αιγιαλίτιδα ζώνη, η οποία μπορεί να εκτείνεται μέχρι και τα 24 ν.μ. από τις γραμμές βάσης από τις οποίες αφητηριάζεται η χωρική θάλασσα. Η ανάδυση της συνορεύουσας ζώνης εκεί όπου λήγει η περιοχή των εθνικών υδάτων ενός παρακτίου Κράτους δεν ήταν κάτι το καινοφανές, τουλάχιστον στο πεδίο του συμβατικού Διεθνούς Δικαίου. Πράγματι, η ζώνη είχε ήδη θεσμοθετηθεί με την πρώτη σύμβαση της Γενεύης, για την αιγιαλίτιδα ζώνη και τη συνορεύουσα ζώνη, το 1958.

Μολονότι έχουν παρέλθει πολλές δεκαετίες από την καθιέρωση της συνορεύουσας ζώνης, η Ελλάδα δεν τη διαθέτει ενώ Κράτη όπως η Δανία, η Νορβηγία, η Συρία έχουν υιοθετήσει τελωνειακές ζώνες, άλλα Κράτη όπως το Μπαγκλαντές, η Ινδία και το Πακιστάν και η Βενεζουέλα ασκούν πλήρη δικαιοδοσία στη συνορεύουσα ζώνη και τέλος, κάποια άλλα έχουν καθιερώσει ζώνες ασφαλείας ή οικολογικές ζώνες, όπως η Σλοβενία, η Κροατία και η Γαλλία³. Η Ελλάδα, όπως προαναφέρθηκε, πρωτοστάτησε στην προσπάθεια να τεθεί στο Σύνταγμα των Ωκεανών μία διάταξη ειδική για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς που κείται πέρα από τα εθνικά ύδατα. Επήλθε συμβιβασμός κατά την οικεία συνδιάσκεψη με αποτέλεσμα να προκύψει όχι το μαξιμαλιστικό μοντέλο της ζώνης της πολιτιστικής κληρονομιάς μέχρι τα 200 ν.μ. από τις γραμμές βάσης αλλά μία αρχαιολογική ζώνη, κατ' αναφορά προς το γενικό κανόνα (του άρθρου 33 του Συντάγματος των Ωκεανών) για τη συνορεύουσα ζώνη. Η διάταξη για την αρχαιολογική ζώνη αντιμετωπίζει πολλά ερμηνευτικά προβλήματα, όπως ότι δεν υπάρχει πρόβλεψη για το καθεστώς της ενάλιας αρχαιολογικής έρευνας⁴.

II. Τα μνημεία στην Περιοχή

Περιοχή (Area) ονομάζεται ο Διεθνής Βυθός, πέρα από την υφαλοκρηπίδα ή την τυχόν ΑΟΖ, πάνω από τον οποίο υπάρχει η ανοιχτή θάλασσα, εξοπλισμένη με την αρχή της ελευθερίας ενώ σε αυτή τη ζώνη υπάρχει η πιθανότητα πειρατείας ως εγκλήματος του διεθνούς δικαίου⁵. Τα μνημεία στο Διεθνή Βυθό δεν ανήκουν σε ένα ορισμένο Κράτος αλλά αποτελούν κληρονομιά της ανθρωπότητας.

³ Π. Λυκούδη, *Στοιχεία Ναυτικού Δικαίου*, Αθήνα 2014, σ. 114.

⁴ Α. Αλεξόπουλος, Ν. Φουρναράκης, *Διεθνείς κανονισμοί – Ναυτιλιακή πολιτική και Δίκαιο της Θάλασσας*, Αθήνα 2015, σ. 290.

⁵ Βλ. Α. Maniatis, *La piraterie en Afrique*, Neptunus E-revue, 2017/4.

Προκύπτει ένα ιδιότυπο λειτουργικό κύκλωμα δεδομένου ότι τα μνημεία αποτελούν υλικά αγαθά της πολιτιστικής κληρονομιάς ενώ και ο διεθνής βυθός αποτελεί κληρονομιά της ανθρωπότητας. Είναι συνεπώς λογικό τα μνημεία που βρίσκονται σε αυτή την υποθαλάσσια ζώνη του Διεθνούς Δικαίου να μην ανήκουν σε κανένα Κράτος αλλά να υπάγονται σε ένα ιδιαίτερο νομικό καθεστώς που προσιδιάζει στην έννοια των δικαιωμάτων αλληλεγγύης ή δικαιωμάτων των λαών, ως θεμελιωδών δικαιωμάτων της τρίτης γενεάς.

Παρόμοιες παρατηρήσεις αρμόζουν και για το Αιγαίο Πέλαγος (στο βυθό του οποίου δεν υπάρχει Περιοχή), το οποίο θεωρείται ως ένα μεγάλο υποβρύχιο μουσείο, με παρά πολλά ναυάγια, περίπου 1000. Η Ελλάδα δεν έχει λοιπόν ιδιαίτερα δικαιώματα στα μνημεία, εφόσον αυτά βρίσκονται εκτός των εθνικών της υδάτων.

III. Νομικό καθεστώς του αρχιπελάγους Σβάλμπαρντ

Η περιοχή του Σβάλμπαρντ (χερσαίο έδαφος των νησιών και χωρικά τους ύδατα) αποτελεί μία ιδιόμορφη, μοναδική παγκοσμίως περίπτωση του Διεθνούς Δικαίου, η οποία υπόκειται στις ρυθμίσεις της διεθνούς συνθήκης της Σπιτσβέργης, που υπογράφηκε στο Παρίσι το 1920. Το αρχιπέλαγος ενσωματώθηκε επίσημα στη Νορβηγία το 1925. Ειδικότερα, πρόκειται για ένα χώρο «πλήρους και απόλυτης κυριαρχίας» του ενιαίου, παράκτιου Κράτους του Βασιλείου της Νορβηγίας. Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 2 της Συνθήκης, τα πλοία και οι πολίτες των συμβαλλομένων Κρατών απολαμβάνουν εξίσου τα δικαιώματα στην αλιεία και στο κυνήγι στα εδάφη του Σβάλμπαρντ και στα χωρικά ύδατα. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 3, οι πολίτες των συμβαλλομένων Κρατών έχουν ίση ελευθερία πρόσβασης και εισόδου για οποιοδήποτε λόγο ή σκοπό στα ύδατα, στα φιόρντ και στα λιμάνια αυτών των εδαφών. Υποκείμενοι στην τήρηση των τοπικών νόμων και κανονισμών, μπορούν να διεξάγουν εκεί δίχως παρεμπόδιση κάθε ναυτική, βιομηχανική, εξορυκτική και εμπορική δραστηριότητα σε συνθήκες απόλυτης ισότητας. Παρά τους όποιους κανόνες που αφορούν την ακτοπλοΐα οι οποίοι μπορεί να είναι σε ισχύ στη Νορβηγία, τα πλοία των συμβαλλόμενων Κρατών έχουν το δικαίωμα να χαλαρώνουν, τόσο στον είσπλου όσο και στον έκπλου, από τα νορβηγικά λιμάνια, για να επιβιβάσουν ή αποβιβάσουν ταξιδιώτες ή εμπορεύματα με προέλευση ή προορισμό αυτές τις περιοχές, ή για οποιαδήποτε άλλο λόγο.

Η Συνθήκη καθιερώνει το θεμελιώδες δικαίωμα και των πλοίων, ελλιμενισμένων στο Σβάλμπαρντ, και των ιδιωτών, για παράδειγμα των ναυτικών, να χαλαρώνουν, και επομένως μπορεί να ιδωθεί ελαφρώς ως ένας πρόδρομος της πρόσφατης διεθνούς σύμβασης του Ναυτικού Εργατικού Δικαίου, της Σύμβασης Ναυτικής Εργασίας (Maritime Labour Convention, MLC), η οποία συνήφθη το 2006

στους κόλπους της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (International Labour Organization, ILO) και τέθηκε σε ισχύ στις 20 Αυγούστου 2013. Γενικά, η Συνθήκη της Σπιτσβέργης είναι ενδεικτική του ευρύτερου φαινομένου του ανθρωπομορφισμού στο Ναυτικό Δίκαιο, τα οποία είναι κινητά πράγματα αλλά έχουν χαρακτηριστικά φυσικού προσώπου (ανθρώπου), όπως όνομα, ιθαγένεια... Επομένως, προκύπτει ένα «παράδοξο του Ναυτικού Δικαίου», το οποίο συνίσταται στο πρωτοποριακό περιεχόμενο της Συνθήκης, δηλαδή μίας συμφωνίας του κλάδου του Δικαίου της Θάλασσας εξοπλισμένης με διάφορες καινοτομίες του Ναυτικού Δικαίου⁶.

Την 1^η Ιανουαρίου 1977 τέθηκε σε ισχύ μία Οικονομική Ζώνη της Νορβηγίας μέχρι το διακοσιοστό ναυτικό μίλι από την ηπειρωτική χώρα του ίδιου Κράτους, το οποίο αργότερα το ίδιο έτος κήρυξε και μία Ζώνη Προστασίας της Αλιείας (ΖΠΑ) μέχρι το 200ό ναυτικό μίλι από το Σβάλμπαρντ ενώ ήθελε αρχικά να δημιουργήσει μία Αποκλειστική Αλιευτική Ζώνη (AAZ). Μολονότι και άλλα Κράτη έχουν κηρύξει ΖΠΑ, λόγω χάρις η Ισπανία το 1997 σχετικά με το μεγαλύτερο μέρος της ακτής της στη Μεσόγειο και η Λιβύη το 2005, οι συμπεριφορές τους δείχνουν ότι πρόκειται για de facto AAZ. Η AAZ αποτελεί μία εθιμικά καθιερωμένη ζώνη στο Δίκαιο της Θάλασσας, μη προβλεπόμενη στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας. Παρόμοια, το 1980 η Νορβηγία κήρυξε μία Αλιευτική Ζώνη (μία de facto AAZ) γύρω από το νησί που απέκτησε αργότερα από το Σβάλμπαρντ, το Jan Mayen. Σε κάθε περίπτωση, το αρκτικό αρχιπέλαγος του Σβάλμπαρντ αποτελεί μία ενδιαφέρουσα πρόκληση για τα συμβαλλόμενα μέρη, μεταξύ των οποίων την Ελλάδα, η οποία προσχώρησε στη συνθήκη της Σπιτσβέργης τον Οκτώβριο 1925. Όχι μόνον η Νορβηγία αλλά και ο μεγάλος της ανταγωνιστής, η Ρωσία (που συνυπέγραψε τη Συνθήκη της Σπιτσβέργης) αποτελούν κεντρικούς παίκτες στην αρκτική περιοχή, της οποίας το νομικό καθεστώς θα μπορούσε να αποτελέσει ενδεχομένως αντικείμενο ρύθμισης μέσα από διεθνή σύμβαση περιφερειακού επιπέδου.

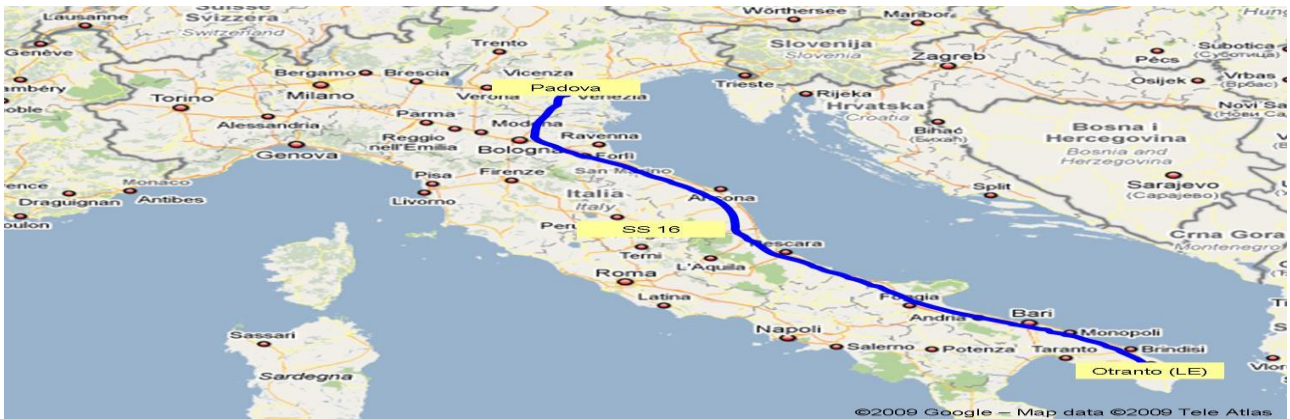
ΕΠΙΛΟΓΟΣ: Πλουραλισμός εννόμων αγαθών στο Σύνταγμα των Ωκεανών

Το Σύνταγμα των Ωκεανών ενσωμάτωσε την προστασία των εναλίων μνημείων, πράγμα που σημαίνει ότι διάφορα έννομα αγαθά έχουν αποτελέσει το βασικό κίνητρο για τη σταδιακή δημιουργία νέων ζωνών στο Δίκαιο της Θάλασσας, όπως η εθνική άμυνα (AZ) και η ανάπτυξη με την αξιοποίηση των φυσικών πόρων (Υφαλοκρηπίδα) και ιδιαίτερα της αλιείας (AOZ). Ακόμη και ο ίδιος ο θεσμός της συνορεύουσας ζώνης συνιστά κάτι που ξεκίνησε ως ζώνη κρατικών ελέγχων για παραδοσιακούς λόγους δημοσίου συμφέροντος κυρίως οικονομικού χαρακτήρα (με βάση την τελωνειακή και φορολογική νομοθεσία). Επομένως, η αρχαιολογική ζώνη αποτελεί έναν ανθρωποκεντρικό

⁶ A. Maniatis, *The Svalbard Archipelago upon the Law of the Sea*, 12th Annual Conference of the EuroMed Academy of Business, p. 679.

εκσυγχρονισμό του Δικαίου της Θάλασσας από την άποψη του οικείου θεσμού (συνορεύουσα ζώνη) αλλά κατ' επέκταση και από την άποψη των ευρύτερων ζωνών. Εξάλλου, οι αρχαιότητες δεν αποτελούν απλώς σημείο τριβής στο πεδίο του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου αλλά ακόμη και μεταξύ των επιστημόνων της αρχαιολογικής κοινότητας, ιδιαίτερα όσον αφορά τα ενάλια μνημεία που αποτελούν ένα σχετικά νέο αντικείμενο ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος.

Τέλος, το Δίκαιο της Θάλασσας δεν εξαντλεί το περιεχόμενό του στο Σύνταγμα των Ωκεανών, όπως φαίνεται από τη Ζώνη Προστασίας της Αλιείας (ΖΠΑ) και τον εθνικά καθιερωμένο θεσμό αμφισβήτησης του παραδοσιακού Δικαίου της Θάλασσας, ο οποίος συνίσταται στην Αποκλειστική Αλιευτική Ζώνη (ΑΑΖ), ως προς τον οποίο έχουν πρωταγωνιστήσει Κράτη της Βορείου Ευρώπης, σαν την Ισλανδία και τη Νορβηγία. Σε κάθε περίπτωση, το νομικό καθεστώς του αρχιπελάγους Σβάλμπαρντ είναι τόσο ιδιάζον, που αποτελεί παγκόσμια πρωτοτυπία, χρήσιμη και για την Ελλάδα.

Το σιδηροδρομικό δίκτυο της Ανατολικής Ιταλίας δεν χωροθετήθηκε πάνω στην ακτογραμμή της Αδριατικής Θάλασσας, αλλά, σε μεγάλη έκταση, ελαφρώς στην ενδοχώρα για λόγους εθνικής άμυνας.

ΕΚΦΩΝΗΣΗ ΑΣΚΗΣΗΣ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Αναλύστε την σύμβαση για την προστασία της ενάλιας πολιτιστικής κληρονομιάς.
2. Αναλύστε τον όρο «Σύνταγμα των Ωκεανών» σε συνδυασμό με τις διάφορες ζώνες της θάλασσας.
3. Αναλύστε το νομικό καθεστώς της αρχαιολογικής ζώνης και αναφερθείτε και στις διάφορες εκφάνσεις της συνορεύουσας ζώνης ενός κράτους.
4. Δώστε τον ορισμό της Περιοχής και αναλύστε το νομικό καθεστώς των μνημείων στην Περιοχή.
5. Αναλύστε το νομικό καθεστώς του αρχιπελάγους Σβάλμπαρντ
6. Αναλύστε το φαινόμενο του πλουραλισμού των εννόμων αγαθών, τα οποία προστατεύονται στο «Σύνταγμα των Ωκεανών».
7. Αναλύστε το ζήτημα αν και γιατί το σιδηροδρομικό δίκτυο της Ανατολικής Ιταλίας δεν είναι χωροθετημένο πάνω στην ακτογραμμή.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Το 2001 υιοθετήθηκε από την UNESCO η Σύμβαση για την προστασία της ενάλιας πολιτιστικής κληρονομιάς, βασικότερο κίνητρο για την οποία ήταν ο αγώνας για τον αυστηρό περιορισμό του εμπορίου πολιτιστικών αντικειμένων που συχνά προέρχονταν από μη εξουσιοδοτημένες ενάλιες δραστηριότητες. Αυτή η σύμβαση που αποσκοπεί στην προστασία των ναυαγίων και των βυθισμένων ερειπίων σε κίνδυνο από καταστροφές δεν οδηγεί σε νομικές μεταβολές των ζωνών της θάλασσας. Από τις 2 Ιανουαρίου 2009, οπότε τέθηκε σε ισχύ, τα κράτη μέρη μπορούν να επωφελούνται από το μοντέλο της διεθνούς συνεργασίας για τους αρχαιολογικούς χώρους που βρίσκονται στο βυθό, πέρα από την αιγιαλίτιδα ζώνη. Αυτό ισχύει για χώρες αρχαιολογικές σαν την Ιταλία, που έχει κυρώσει τη σύμβαση από τις 8/1/2010 και την Αίγυπτο, που το έπραξε καθυστερημένα στις 30/08/2017, όχι και για την Ελλάδα.

2. Η σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας (UNCLOS) υπογράφηκε το 1982 στο Montego Bay της Τζαμάικα και ονομάζεται «Σύνταγμα των Ωκεανών». Αυτή η ονομασία χρησιμοποιείται από τη θεωρία, λόγω της ομοιότητας αυτού του μοναδικού νομικού κειμένου κωδικοποίησης του Διεθνούς δικαίου της θάλασσας με το τυπικό Σύνταγμα ενός Κράτους, δηλαδή το κατά κυριολεξία Σύνταγμα. Το Σύνταγμα των Ωκεανών ενσωμάτωσε την έννομη προστασία των μνημείων, πράγμα που σημαίνει ότι διάφορα έννομα αγαθά έχουν αποτελέσει το βασικό κίνητρο για τη σταδιακή δημιουργία νέων ζωνών στο Δίκαιο της Θάλασσας, όπως η εθνική άμυνα (Αιγιαλίτιδα Ζώνη, AZ) και η ανάπτυξη με την αξιοποίηση των φυσικών πόρων (Υφαλοκρηπίδα) και ιδιαίτερα της αλιείας (Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη, ΑΟΖ).

3. Η Ελλάδα είχε την πρωτοβουλία μαζί με το Πράσινο Ακρωτήριο, την Ιταλία, τη Μάλτα, την Πορτογαλία, την Τυνησία και τη Γιουγκοσλαβία, το 1980, να προτείνει στη συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τη σύναψη της σύμβασης του Δικαίου της Θάλασσας (ΣΔΘ), η οποία συνήφθη στο Montego Bay της Τζαμάικα το 1982, να συμπεριληφθεί στη σύμβαση αυτή μία καινοτομία, συνιστάμενη σε μία ζώνη πολιτιστικής κληρονομιάς του παρακτίου Κράτους, για την προστασία των εναλίων μνημείων. Η σύμβαση που προέκυψε απέκτησε ειδικές διατάξεις για τους πόρους της πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως αρμόζει σε ένα «Σύνταγμα των Ωκεανών». Ο ευρύτερος σε σχέση με την αρχαιολογική ζώνη θεσμός της συνορεύουσας ζώνης συνιστά κάτι που ξεκίνησε ως ζώνη κρατικών ελέγχων για παραδοσιακούς λόγους δημοσίου συμφέροντος κυρίως οικονομικού χαρακτήρα (με βάση την τελωνειακή και φορολογική νομοθεσία). Επομένως, η αρχαιολογική ζώνη αποτελεί έναν ανθρωποκεντρικό εκσυγχρονισμό του Δικαίου της Θάλασσας από την άποψη του οικείου θεσμού (συνορεύουσα ζώνη) αλλά κατ' επέκταση και από την άποψη των ευρύτερων ζωνών. Εξάλλου, οι αρχαιότητες δεν αποτελούν απλώς σημείο τριβής στο πεδίο του Δημοσίου Διεθνούς

Δικαίου αλλά ακόμη και μεταξύ των επιστημόνων της αρχαιολογικής κοινότητας, ιδιαίτερα όσον αφορά τα ενάλια μνημεία που αποτελούν ένα σχετικά νέο αντικείμενο ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος. Η θεωρία έχει την τάση να προσεγγίζει την αρχαιολογική ζώνη ως μάλλον αυτοτελή, έναντι της συνορεύουσας ζώνης. Ειδικότερα, το Σύνταγμα των Ωκεανών υιοθέτησε ως βασική ζώνη αναφοράς μία συνεχόμενη με την αιγιαλίτιδα ζώνη, η οποία μπορεί να εκτείνεται μέχρι και τα 24 ν.μ. από τις γραμμές βάσης από τις οποίες αφετηριάζεται η χωρική θάλασσα. Η ανάδυση της συνορεύουσας ζώνης εκεί όπου λήγει η περιοχή των εθνικών υδάτων ενός παρακτίου Κράτους δεν ήταν κάτι το καινοφανές, τουλάχιστον στο πεδίο του συμβατικού Διεθνούς Δικαίου. Πράγματι, η ζώνη είχε ήδη θεσμοθετηθεί με την πρώτη σύμβαση της Γενεύης, για την αιγιαλίτιδα ζώνη και τη συνορεύουσα ζώνη, το 1958. Μολονότι έχουν παρέλθει πολλές δεκαετίες από την καθιέρωση της συνορεύουσας ζώνης, η Ελλάδα δεν τη διαθέτει ενώ Κράτη όπως η Δανία, η Νορβηγία, η Συρία έχουν υιοθετήσει τελωνειακές ζώνες, άλλα Κράτη όπως το Μπαγκλαντές, η Ινδία και το Πακιστάν και η Βενεζουέλα ασκούν πλήρη δικαιοδοσία στη συνορεύουσα ζώνη και τέλος, κάποια άλλα έχουν καθιερώσει ζώνες ασφαλείας ή οικολογικές ζώνες, όπως η Σλοβενία, η Κροατία και η Γαλλία. Η Ελλάδα, όπως προαναφέρθηκε, πρωτοστάτησε στην προσπάθεια να τεθεί στο Σύνταγμα των Ωκεανών μία διάταξη ειδική για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς που κείται πέρα από τα εθνικά ύδατα. Επήλθε συμβιβασμός κατά την οικεία συνδιάσκεψη με αποτέλεσμα να προκύψει όχι το μαξιμαλιστικό μοντέλο της ζώνης της πολιτιστικής κληρονομιάς μέχρι τα 200 ν.μ. από τις γραμμές βάσης αλλά μία αρχαιολογική ζώνη, κατ' αναφορά προς το γενικό κανόνα (του άρθρου 33 του Συντάγματος των Ωκεανών) για τη συνορεύουσα ζώνη. Η διάταξη για την αρχαιολογική ζώνη αντιμετωπίζει πολλά ερμηνευτικά προβλήματα, όπως ότι δεν υπάρχει πρόβλεψη για το καθεστώς της ενάλιας αρχαιολογικής έρευνας.

4. Περιοχή (Area) ονομάζεται ο Διεθνής Βυθός, πέρα από την υφαλοκρηπίδα ή την τυχόν ΑΟΖ, πάνω από τον οποίο υπάρχει η ανοιχτή θάλασσα, εξοπλισμένη με την αρχή της ελευθερίας ενώ σε αυτή τη ζώνη υπάρχει η πιθανότητα πειρατείας ως εγκλήματος του διεθνούς δικαίου. Τα μνημεία στο Διεθνή Βυθό δεν ανήκουν σε ένα ορισμένο Κράτος αλλά αποτελούν κληρονομιά της ανθρωπότητας. Προκύπτει ένα ιδιότυπο λειτουργικό κύκλωμα δεδομένου ότι τα μνημεία αποτελούν υλικά αγαθά της πολιτιστικής κληρονομιάς ενώ και ο διεθνής βυθός αποτελεί κληρονομιά της ανθρωπότητας. Είναι συνεπώς λογικό τα μνημεία που βρίσκονται σε αυτή την υποθαλάσσια ζώνη του Διεθνούς Δικαίου να μην ανήκουν σε κανένα Κράτος αλλά να υπάγονται σε ένα ιδιαίτερο νομικό καθεστώς που προσιδιάζει στην έννοια των δικαιωμάτων αλληλεγγύης ή δικαιωμάτων των λαών, ως θεμελιωδών δικαιωμάτων της τρίτης γενεάς. Παρόμοιες παρατηρήσεις αρμόζουν και για το Αιγαίο Πέλαγος (στο βυθό του οποίου δεν υπάρχει Περιοχή), το οποίο θεωρείται ως ένα μεγάλο υποβρύχιο μουσείο, με

παρά πολλά ναυάγια, περίπου 1000. Η Ελλάδα δεν έχει λοιπόν ιδιαίτερα δικαιώματα στα μνημεία, εφόσον αυτά βρίσκονται εκτός των εθνικών της υδάτων.

5. Η περιοχή του Σβάλμπαρντ (χερσαίο έδαφος των νησιών και χωρικά τους ύδατα) αποτελεί μία ιδιόμορφη, μοναδική παγκοσμίως περίπτωση του Διεθνούς Δικαίου, η οποία υπόκειται στις ρυθμίσεις της διεθνούς συνθήκης της Σπιτσβέργης, που υπογράφηκε στο Παρίσι το 1920. Το αρχιπέλαγος ενσωματώθηκε επίσημα στη Νορβηγία το 1925. Ειδικότερα, πρόκειται για ένα χώρο «πλήρους και απόλυτης κυριαρχίας» του ενιαίου, παράκτιου Κράτους του Βασιλείου της Νορβηγίας. Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 2 της Συνθήκης, τα πλοία και οι πολίτες των συμβαλλομένων Κρατών απολαμβάνουν εξίσου τα δικαιώματα στην αλιεία και στο κυνήγι στα εδάφη του Σβάλμπαρντ και στα χωρικά ύδατα. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 3, οι πολίτες των συμβαλλομένων Κρατών έχουν ίση ελευθερία πρόσβασης και εισόδου για οποιοδήποτε λόγο ή σκοπό στα ύδατα, στα φιόρντ και στα λιμάνια αυτών των εδαφών. Υποκείμενοι στην τήρηση των τοπικών νόμων και κανονισμών, μπορούν να διεξάγουν εκεί δίχως παρεμπόδιση κάθε ναυτική, βιομηχανική, εξορυκτική και εμπορική δραστηριότητα σε συνθήκες απόλυτης ισότητας. Παρά τους όποιους κανόνες που αφορούν την ακτοπλοΐα οι οποίοι μπορεί να είναι σε ισχύ στη Νορβηγία, τα πλοία των συμβαλλόμενων Κρατών έχουν το δικαίωμα να χαλαρώνουν, τόσο στον είσπλου όσο και στον έκπλου, από τα νορβηγικά λιμάνια, για να επιβιβάσουν ή αποβιβάσουν ταξιδιώτες ή εμπορεύματα με προέλευση ή προορισμό αυτές τις περιοχές, ή για οποιαδήποτε άλλο λόγο.

Η Συνθήκη καθιερώνει το θεμελιώδες δικαίωμα και των πλοίων, ελλιμενισμένων στο Σβάλμπαρντ, και των ιδιωτών, για παράδειγμα των ναυτικών, να χαλαρώνουν, και επομένως μπορεί να ιδωθεί ελαφρώς ως ένας πρόδρομος της πρόσφατης διεθνούς σύμβασης του Ναυτικού Εργατικού Δικαίου, της Σύμβασης Ναυτικής Εργασίας (Maritime Labour Convention, MLC), η οποία συνήφθη το 2006 στους κόλπους της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (International Labour Organization, ILO) και τέθηκε σε ισχύ στις 20 Αυγούστου 2013. Γενικά, η Συνθήκη της Σπιτσβέργης είναι ενδεικτική του ευρύτερου φαινομένου του ανθρωπομορφισμού στο Ναυτικό Δίκαιο, τα οποία είναι κινητά πράγματα αλλά έχουν χαρακτηριστικά φυσικού προσώπου (ανθρώπου), όπως όνομα, ιθαγένεια... Επομένως, προκύπτει ένα «παράδοξο του Ναυτικού Δικαίου», το οποίο συνίσταται στο πρωτοποριακό περιεχόμενο της Συνθήκης, δηλαδή μίας συμφωνίας του κλάδου του Δικαίου της Θάλασσας εξοπλισμένης με διάφορες καινοτομίες του Ναυτικού Δικαίου⁷.

Την 1^η Ιανουαρίου 1977 τέθηκε σε ισχύ μία Οικονομική Ζώνη της Νορβηγίας μέχρι το διακοσιοστό ναυτικό μίλι από την ηπειρωτική χώρα του ίδιου Κράτους, το οποίο αργότερα το ίδιο έτος κήρυξε

---

⁷ A. Maniatis, *The Svalbard Archipelago upon the Law of the Sea*, 12th Annual Conference of the EuroMed Academy of Business, p. 679.

και μία Ζώνη Προστασίας της Αλιείας (ΖΠΑ) μέχρι το 200ό ναυτικό μίλι από το Σβάλμπαρντ ενώ ήθελε αρχικά να δημιουργήσει μία Αποκλειστική Αλιευτική Ζώνη (AAZ). Μολονότι και άλλα Κράτη έχουν κηρύξει ΖΠΑ, λόγω χάρη η Ισπανία το 1997 σχετικά με το μεγαλύτερο μέρος της ακτής της στη Μεσόγειο και η Λιβύη το 2005, οι συμπεριφορές τους δείχνουν ότι πρόκειται για de facto AAZ. Η AAZ αποτελεί μία εθιμικά καθιερωμένη ζώνη στο Δίκαιο της Θάλασσας, μη προβλεπόμενη στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας. Παρόμοια, το 1980 η Νορβηγία κήρυξε μία Αλιευτική Ζώνη (μία de facto AAZ) γύρω από το νησί που απέκτησε αργότερα από το Σβάλμπαρντ, το Jan Mayen. Σε κάθε περίπτωση, το αρκτικό αρχιπέλαγος του Σβάλμπαρντ αποτελεί μία ενδιαφέρουσα πρόκληση για τα συμβαλλόμενα μέρη, μεταξύ των οποίων την Ελλάδα, η οποία προσχώρησε στη συνθήκη της Σπιτσβέργης τον Οκτώβριο 1925. Όχι μόνον η Νορβηγία αλλά και ο μεγάλος της ανταγωνιστής, η Ρωσία (που συνυπέγραψε τη Συνθήκη της Σπιτσβέργης) αποτελούν κεντρικούς παίκτες στην αρκτική περιοχή, της οποίας το νομικό καθεστώς θα μπορούσε να αποτελέσει ενδεχομένως αντικείμενο ρύθμισης μέσα από διεθνή σύμβαση περιφερειακού επιπέδου.

6. Το Σύνταγμα των Ωκεανών ενσωμάτωσε την προστασία των εναλίων μνημείων, πράγμα που σημαίνει ότι διάφορα έννομα αγαθά έχουν αποτελέσει το βασικό κίνητρο για τη σταδιακή δημιουργία νέων ζωνών στο Δίκαιο της Θάλασσας, όπως η εθνική άμυνα (AZ) και η ανάπτυξη με την αξιοποίηση των φυσικών πόρων (Υφαλοκρηπίδα) και ιδιαίτερα της αλιείας (AOZ). Ακόμη και ο ίδιος ο θεσμός της συνορεύουσας ζώνης συνιστά κάτι που ξεκίνησε ως ζώνη κρατικών ελέγχων για παραδοσιακούς λόγους δημοσίου συμφέροντος κυρίως οικονομικού χαρακτήρα (με βάση την τελωνειακή και φορολογική νομοθεσία). Επομένως, η αρχαιολογική ζώνη αποτελεί έναν ανθρωποκεντρικό εκσυγχρονισμό του Δικαίου της Θάλασσας από την άποψη του οικείου θεσμού (συνορεύουσα ζώνη) αλλά και επέκταση και από την άποψη των ευρύτερων ζωνών. Εξάλλου, οι αρχαιότητες δεν αποτελούν απλώς σημείο τριβής στο πεδίο του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου αλλά ακόμη και μεταξύ των επιστημόνων της αρχαιολογικής κοινότητας, ιδιαίτερα όσον αφορά τα ενάλια μνημεία που αποτελούν ένα σχετικά νέο αντικείμενο ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος.

Τέλος, το Δίκαιο της Θάλασσας δεν εξαντλεί το περιεχόμενό του στο Σύνταγμα των Ωκεανών, όπως φαίνεται από τη Ζώνη Προστασίας της Αλιείας (ΖΠΑ) και τον εθιμικά καθιερωμένο θεσμό αμφισβήτησης του παραδοσιακού Δικαίου της Θάλασσας, ο οποίος συνίσταται στην Αποκλειστική Αλιευτική Ζώνη (AAZ), ως προς τον οποίο έχουν πρωταγωνιστήσει Κράτη της Βορείου Ευρώπης, σαν την Ισλανδία και τη Νορβηγία. Σε κάθε περίπτωση, το νομικό καθεστώς του αρχιπελάγους Σβάλμπαρντ είναι τόσο ιδιόζον, που αποτελεί παγκόσμια πρωτοτυπία, χρήσιμη και για την Ελλάδα.

7. Το σιδηροδρομικό δίκτυο της Ανατολικής Ιταλίας σε μεγάλη έκταση δεν είναι χωροθετημένο πάνω στην ακτογραμμή της Αδριατικής Θάλασσας, όπως θα μπορούσε αυτό να είναι, αλλά ελαφρώς στην

ενδοχώρα, για λόγους εθνικής άμυνας. Το πολιτικό καθεστώς του Μουσολίνι φοβόταν εχθρική επίθεση κατά του δικτύου αυτού, η οποία θα προερχόταν από πλοία. Συνεπώς, μία τέτοια χωροθέτηση αποτελεί μέσο φυσικής προστασίας του σιδηροδρόμου, εφόσον αυτός είναι εκτός του βεληνεκούς των όπλων των εχθρικών πλοίων. Τότε, η Ιταλία είχε ακόμη Αιγαλίτιδα Ζώνη 3 ναυτικών μιλίων ενώ σήμερα έχει χωρικά ύδατα μέχρι 12 ναυτικών μιλίων από τις γραμμές βάσης, όπως σχεδόν όλα τα παράκτια κράτη, και μετά το εξωτερικό όριο της Αιγαλιτίδας Ζώνης έχει συνορεύουσα ζώνη (contiguous zone) και αρχαιολογική ζώνη ενώ τον Ιούνιο 2020 κήρυξε και Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ). Η αιγαλιτίδα ζώνη είναι μία ζώνη που δημιουργήθηκε εθιμικά το δέκατο έβδομο αιώνα και εθεωρείτο ότι έχει πλάτος 3 ναυτικά μίλια για να μπορεί το εμπλεκόμενο Κράτος να ελέγχει την παράκτια θαλάσσια περιοχή μέχρι την απόσταση βολής πυροβόλου (3 ναυτικά μίλια).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Αλεξόπουλος, Ν. Φουρναράκης, *Διεθνείς κανονισμοί – Ναυτιλιακή πολιτική και Δίκαιο της Θάλασσας*, Αθήνα 2015

Π. Λυκούδη, *Στοιχεία Ναυτικού Δικαίου*, Αθήνα 2014.

A. Maniatis, *La piraterie en Afrique*, Neptunus E-revue, 2017/4.

A. Maniatis, *The Svalbard Archipelago upon the Law of the Sea*, 12th Annual Conference of the EuroMed Academy of Business.

Ε. Μουσταϊρά, *Συγκριτικό Δίκαιο & Πολιτιστικά Αγαθά*, Νομική Βιβλιοθήκη 2012.

H. de Pooter, *Une constitution de l'ONU pour les océans*, Le Monde, la vie Hors -série, pp. 144-145.